

опіки та піклування над дітьми / А.С. Олійник // Судова апеляція. — 2009. — № 1. — С. 136-158.

6. Ухвала Апеляційного суду Сумської області від 19.01.2012 р. по справі №2-о-129/11. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/21130509>

7. Кустова В.В. Некоторые аспекты законодательства об усыновлении в странах СНГ и Балтии / В.В. Кустова // Журнал российского права. — 2003. — № 6. — С. 109-116.

Захарова О.С.,

*доцент, кандидат юридичних наук,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
юридичний факультет, кафедра правосуддя*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ РОЗГЛЯДУ СПРАВ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Метою нашого дослідження є визначення меж розгляду справи судом апеляційної інстанції через призму моделей апеляції і виявлення механізму гарантування захисту прав, свобод і законних інтересів особи на цьому етапі провадження у справі, особливо тих, які не брали участь у розгляді справи, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки.

Конституцією України (ст.129) [1] встановлено гарантію захисту прав, свобод та законних інтересів у апеляційному порядку. Така форма перегляду судових рішень давно відома у цивільному процесі. На землях України апеляція, як форма перегляду рішення діяла ще в середні віки за Литовськими статутами. В науковій літературі зазначається, що найбільшого розвитку апеляція набула в Російській імперії внаслідок судової реформи 1864 р. Аналіз Статут цивільного судочинства Російської імперії дає можливість зробити висновок, що ним встановлювалась модель повної апеляції в цивільному судочинстві. Суть цього провадження полягала у тому, що апеляційний суд розглядав справу по суті і ухвалював рішення, яке повністю замінювало попереднє рішення суду першої інстанції. За змістом рішення апеляційної інстанції не обов'язково мало бути однаковим з рішенням суду першої інстанції[2, 421-425].

Вітчизняне процесуальне законодавство не визначає моделі апеляції. В теорії цивільного процесу розкриваються дві моделі апеляції (повна та неповна). У науковій літературі висловлені різні

підходи щодо виокремлення підстав повної та неповної апеляції. Модель повної апеляції була запроваджена ще у часи Римської імперії. За часів правління імператора Юстиніана апеляційне провадження розглядалося як повторний розгляд справи при якому дозволялося надавати сторонами додаткових (нових) доказів та їх дослідження безпосередньо в судовому засіданні. У теорії цивільного процесу вчені-процесуалісти, як дореволюційного періоду так і сучасні зазначають, що повна модель апеляції передбачає регламентацію діяльності суду апеляційної інстанції таким чином, щоб здійснити перевірку рішення суду першої інстанції шляхом повторного розгляду справи по суті. Такий підхід означає, що сторони процесу вправі посилалися на нові факти, надавати суду нові докази. Окремі вчені-процесуалісти в основу розмежування різних моделей апеляції покладають такий критерій як повноваження суду апеляційної інстанції. В цьому контексті необхідно погодитись з О.О.Борисовою, що таку ознаку не варто в сучасних умовах виділяти. Вона зазначає, що суд апеляційної інстанції незалежно від виду апеляції вправі скасувати судові рішення і повернути справу на новий розгляд до суду першої інстанції, тож є характерним для судів обох видів апеляцій [3, с.70-72].

Запровадження неповної апеляції відбулося значно пізніше і як зазначають науковці обумовлено це необхідністю прискорення розгляду справ в порядку цивільного судочинства. Так, австрійський вчений-процесуаліст Ф.Кляйн виникнення в Австрійській імперії неповної апеляції пов'язує з ухваленням в 1781 р. змін до законодавства про заборону надання на стадії апеляційного провадження нових доказів [4, с.53].

В теорії цивільного процесуального права розглядається два види апеляції — «повної» і «неповної». Одна група вчених-процесуалістів вказує, що за повної апеляції особам, що беруть участь у справі, дозволяється пред'являти в судах апеляційної інстанції нові факти і докази, які не були предметом дослідження в суді першої інстанції. За таких обставин суди апеляційної інстанції діють за принципом повної апеляції і не мають повноважень повертати справу на новий розгляд до суду першої інстанції, тобто зобов'язані ухвалювати рішення по суті. За принципом неповної апеляції є неприпустимим посилання на нові факти, обставини, докази, які не були предметом розгляду суду першої інстанції. В цьому разі суд апеляційної інстанції наділений правом повернути справу у суд першої інстанції на новий розгляд [5, с.218; 6, с. 402; 7, с. 361; 8, с. 580; 19, с. 412;].

Ю.С.Червоний в свій час писав, що під повною апеляцією слід розуміти перегляд судових рішень та ухвал суду першої інстанції у повному обсязі, а під неповною апеляцією слід розуміти перегляд судових рішень та ухвал суду першої інстанції, тобто перевірку законності й обґрунтованості в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції. Далі він зазначав, що повна апеляція має місце тільки у випадку, передбаченому ч.4 ст. 303 «Межі розгляду справи апеляційним судом» ЦПК України 2004 р. [10, с.459]. Тобто, науковець допускав можливість існування за нормами ЦПК України одночасно двох різних моделей апеляції. Наявність нормативно визначених випадків перевірки в апеляційній інстанції справи в повному обсязі за ЦПК України 2004 р. дає підстави вітчизняним вченим-процесуалістам стверджувати, що діюча в Україні модель апеляції є апеляцією з окремими елементами повної апеляції (В.В.Комаров, В.І.Тертишников та ін.). Ми вважаємо такий підхід спірним, а законодавчий припис ч.4 ст. 303 є виключенням з загального правила. Наявність елементів повної апеляції не змінюють сутність неповної апеляції — перевіряється процес в суді першої інстанції і його рішення, а не розпочинається слухання справи повторно.

В той же час у науковій літературі висловлені думки, що повноваження суду щодо повернення справи на новий розгляд не може бути критерієм визначення певного виду апеляції. Тож є слушною думка О.О.Борисової, коли вона стверджує, що суд апеляційної інстанції незалежно від виду апеляції вправі скасувати судові рішення і повернути справу на новий розгляд до суду першої інстанції за наявності встановлених в законі підстав [3, с.72]. Водночас перша група дослідників аргументовано посилається на ознаку яка відмежовує дві моделі апеляції — наявність права подавати нові докази.

Підсумовуючи вище наведене слід зазначити, що критерієм розмежування двох видів апеляції є наявність або відсутність в процесуальному законодавстві застереження про право сторін надавати на стадії апеляційного провадження нових доказів та про повторний розгляд справи по суті внаслідок ініціювання апеляційного провадження. В цьому контексті О.О.Борисова зазначає, що модель неповної апеляції має на меті виправити помилки суду, але не сторін [3, с.61]. В ЦПК України 2004 р. запроваджена неповна модель апеляції, яка передбачає в законі один випадок розгляду справи повторно — це очевидна незаконність або необґрунтованість рішення суду першої інстанції у справах окремого провадження

(ч. 4 ст. 303 ЦПК України). Оскільки повторність розгляду справи за вказаним нормативним приписом відбувається за ініціативи суду, а не учасників процесу в суді першої інстанції, учасники процесу не наділені правом подавати нові докази при повторному розгляді справи, тому така повторність жодним чином не засвідчує про запровадження окремих елементів повної апеляції у цивільно-судочинстві України. В цьому контексті звертає на себе увагу фактична відсутність гарантій захисту прав тих осіб, які не брали участь у розгляді справи, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки.

Література:

1. Конституція України, прийнята 28.06.1996 р. // ВВР України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Устав гражданского судопроизводства с позднейшими узаконениями, законодательными мотивами и разъяснениями. Систематический сборник. Издание пятое, исправленное и дополненное. Составитель Владимир Гордон. — С.-Пб: Издание Н.К.Матынова, 1911. — 1024 с.
3. Борисова Е.А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе: 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательский Дом «Городец», 2008. — 224 с.
4. Rechberger W. The continuing effect of the central themes of Franc Klien in recent Austrian civil procedure legislation // The recent tendencies of development in civil procedure law — between east and west. International conference. Vilnius, 2007. P. 53.
5. Цивільний процес України: Підручник / За ред. Є.О.Харитонова, О.І.Харитонової, Н.Ю.Голубевої. — К.: Істина, 2011. — 560 с.
6. Васильев С.В. Гражданский процесс: Учебное пособие. — Х.: Одиссей, 2006. — 512 с.
7. Васильев С.В. Гражданский процесс: Учебное пособие. — Х.: Одиссей, 2006. — 512 с.
8. Зейкан Я.П. Коментар цивільного процесуального кодексу України. — К.: Юрична практика, 2006. — 560 с.
9. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України: пер. з рос. / С.В.Ківалов, Ю.С.Червоний, Г.С.Волосатий та ін.; за ред. Ю.С.Червоного. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 656 с.
10. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України: пер. з рос. / С.В.Ківалов, Ю.С.Червоний, Г.С.Волосатий та ін.; за ред. Ю.С.Червоного. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 656 с.